

Min Bardoms Bakker.

Erindringer

*Journalist Jørgen Larsen
født 16/12 1925 i
"Skovsmose"*

Hvad kan man huske fra de tidligste barneår, og hvad er noget, man senere har fået fortalt? Et klassisk spørgsmål, som man endnu før Sokrates dage har tænkt over og drøftet. Jeg kan helt tydeligt huske den gang i tyverne, da jeg ud over marken, gennem lyngen og Skovsmoses granskov fandt frem til den store sandgrav med de stejle skråninger, som jeg klatrede nedad ved at bevæge mig frem på maven og sætte de små ben mod den ene pyramideformede afsats efter den anden. Til sidst nåede jeg bunden og en skøn sandbunke, som Solen bagede på. Her legede jeg. Og her faldt jeg i søvn. En stor eftersøgning var sat i gang. Ingen kunne finde mig. Timer efter fandt Søren Sørensen fra Store Skovsmose mig, og han sørgede for, at jeg kom hjem til mor. Det var iøvrigt til hans gård, jeg tog ned for at sælge "fisk". Jeg kørte med nogle sten i en gammel barnevogn, og det er utroligt, at jeg havde kræfter til at komme helt frem til ejendommen ca. en km fra hjemmet. De tog pænt imod mig og "købte" af mine sten-"fisk". Det har nok været stenbidere. Den gang fandt far mig. Jeg havde gemt mig under Skovsmoses store spisebord med dugen, der gik helt til gulvet. Den gang har jeg næppe været mere end tre år. Det var nemlig før min broders fødsel i 1929. Jeg kan også huske den strenge vinter netop det år. Der lå i måneder en bundfrossen snedrive på flere meters højde i vor gård. Det var den gang, vi endnu havde den gamle stråtaktede lade med vindrosen på taget. Jeg husker også, da vindrosen blev taget ned. Mens håndværkerne var inde for at drikke kaffe klatrede jeg op ad arbejdsstigen til vindrosens platform på taget. Herfra blev jeg i eksprestempo hentet ned. Der var megen mos på det gamle stråtag, og flere gange lykkedes det mig at kravle op på taget. Jeg ville fjerne den grimme mos. Den gamle lade husker jeg tydeligt. Bl.a. den gang, da jeg ville sove ude hos vor hund, Max, og først ved midnatstid fik mor mig hentet ind. Max var mit et og alt, og jeg glemmer aldrig den lørdag, da den i vor hulvej løb gøende efter en lastbil. Jeg kunne ikke forstå, hvorfor den ikke kom tilbage. Jeg løb ned ad vejen for at lede efter den og fandt den liggende død. Lastbilens store baghjul var rullet hen over den. Trods mors trøstende ord var jeg ikke meget værd i de efterfølgende dage.

Hvad kan jeg ellers huske? Jo, den dag, da mor med mig på armen strøg ud over markerne mod syd, fordi en flyvemaskine passerede. Det var en sensation på den tid. Og den skulle vi se. Jeg så også på afstand et flyvestævne på Tirups mark ved Hjørring, og jeg glemmer ikke, da en lille prik skilte sig ud fra flyet. Det var faldskærmsudspringersken "Mille", Emilie Sannom, der hoppede ud. Den gang gik det godt. Det gjorde det ikke den 30. august 1931. Hendes faldskærm foldede sig ikke ud. Hun blev dræbt for øjnene af 8000 tilskuere. Det skete under et flyvertræf ved Grenå. Flyvning var i det hele taget noget, vi gik meget op i. Charles Lindbergs solotur over Atlanten til Paris var det helt store nummer. Vi fik på den tid en ny hest, en knapstrupper, og den blev opkaldt efter Lindberg. Den var vor førende hest i et helt tiår. Den var fars populære ridehest. Når han skulle besøge sin mor i Gjurup vest for Hjørring, 14 km fra vor gård i Mygdal, tog han den om vinteren på Lindberg. Det gik over stok og sten, grøfter og gærder. Og Lindberg bar også far under sognets ringridninger. Her var han altid deltager, ofte også vinder, og efter dysten gik det på de smukt pyntede heste fra gård til gård. Rytterne blev hyldet med vin og kager. Det samme gjorde vi børn, når vi havde holdt cykelringridning. Jeg har aldrig vundet, hverken blevet konge eller prins, men min kære bror blev konge. Og Kirstine Møll hyldede ham med et kys på kinden.

Ak disse minder, som det i sin tid lød i en revyvisse. De fleste er knyttet til Skovsmose, skolen og bakkerne. Men vi havde også i vor pure barndom mange oplevelser hos min bedstefar i Stenshede og hos vore onkler i møllen og på Degnbølgård. Det skal også med her, synes jeg.

Jeg kan bl.a. huske, da Stenshede fik merglet. Det skete ved hjælp af et mergeltog, der kørte ad en midlertidigt anlagt smalsporet bane fra Horne oppe ved Hirtshals og gennem en række sogne til bl.a. den nordlige del af Mygdal. Mergeltoget var et rigtigt damptog, der med en vældig røgsøjle fra skorstenen kørte frem gennem landskabet, over specielt anlagte broer ved åer og veje, gennem udgravede bakker m.v. Min fætter, Poul, og jeg fandt ud af, at vi ville følge banelinjen mod Horne, og vi var nået vidt, da de efter det fælles kaffebord i Stenshede savnede os. Det varede længe, inden de fik os hentet tilbage. Det var også sammen med Poul, at jeg "befriede" onkel Niels grise. Mens de derinde i Olgas hyggelige stue nød kaffen af mosters meget smukke stel gik vi i aktion i stalden. Grisene var nået ud, inden det blev opdaget. De forsvandt i de modne kornmarker omkring møllen. Der var et hestearbejde forbundet med at fange de mange grise.

Jeg husker tydeligt den dag, da fætter Henning blev døbt, på samme måde, som jeg erindrer, da vor daglejer kom hjem fra møllen med et mellæs og fortalte om, min fætters fødsel. Ved barnedåben, en halvkold forårsdag, var vi alle forsamlede hos Olga og Niels. Begge tilknyttede familier var til stede. Og om aftenen kom de unge, der havde været hjemme for at fodre og malke. Jeg husker specielt Anna og "Stinne" Brogaard. Jeg fik lov til at "lege ajlepumpe" med flotte Annas ben. Og siden den dag har jeg faktisk interesseret mig for dameben. Anna blev jo bl.a. mor til søde Astrid, som jeg senere havde den lykke at lære at kende. Jeg var til tider med Olga og Niels på besøg i Niels og Annas fødehjem, Nyeng. Jeg kan huske en aften, da jeg kom ud i køkkenet. Da var husets døtre ved at gøre sig klar til at gå til bal i forsamlingshuset, der lå lige i nærheden. Og jeg ser endnu for mig, hvorledes Anna holdt krøljernet hen over den grønne køkkenlampes glas og derved fik varmet op, så krøllerne fik det rette sving. Det må have været dejligt at danse med hende derhenne i forsamlingshuset. I en alder på seks år var jeg ganske misundelig på Søren, som var stukket af med hende.

Jeg sov ofte nede hos bedstemor og bedstefar. Soveværelset var en meget kold indretning om vinteren oppe i stuehusets vestlige ende. Varme var der ikke. Der var heller ingen petroleumslampe deroppe. Så vi gik derop i næsten buldrende mørke, kun vejledt af et tællelys, som bedstemor holdt ud foran sig. Det stod i en stage med håndtag. Det sceneri står klart for mig i dag. Det minder mest af alt om det kendte billede af Florence Nightingale med lampen i feltlazarettet under Krim-krigen. Jeg sov mellem bedstemor og bedstefar. Jeg kan også huske, hvorledes vi i Stenshede samledes om hængelampen og spisebordet. Det skete, når vi havde spist om aftenen. Karl, hyrde, bels og stuepige var med. Til tider endnu flere. Så læste bedstemor Josefine op af "Ugens Nyheder", et spinkelt blad indeholdende opbyggelige og kristelige artikler. Det blad holdt bedstemor i mange år. Bedstefar var mest interesseret i at få læst op af "Vendsyssel Tidende", og det første, han ville høre om, var, om der var bortløbne hunde efterlyst i avisen. I Stenshede var man smør-tilhængere. Der kom ikke margarine ind i huset i mange år. Her levede man op til den radikale Hørups parole om et margarine-frit Danmark. Ellers var de absolut ikke radikale i det hjem. Min bedstefar var folketingsmand Vangaards trofaste støtte og en ivrig tilhænger af Claus Berntsen, der var regeringsleder for Venstre fra 1910 til 1913, og som så blev afløst af "den skrækkelige Zahle", som de sagde. Min bedstefar var til det sidste modstander af kvindernes valgret, der gennemførtes med grundlovsændringen af 1915. Det har jeg selvfølgelig ikke oplevet. Men de talte i lang tid derefter om den sag. Og en gnu kan minderne herom blive opfrisket i familiekredse. Der var skønt og hyggeligt i Stenshede med den gamle, røde kostald og hestegangen i gården, som blev trukket rundt af en hest hver gang, der skulle skæres hakkelse og renses plejleslaget korn.

Hestegang og plejler? Hvad er det? Sådant vil bl.a. nok min kære datter spørge, hvis hun nogen sinde gider læse dette her. En plejle var et slaginstrument, som man bearbejdede kornet med, når det kom i hus. På den måde fik man kernerne til at falde fra stået, eller aksene, men kornet var ikke rensat. Derfor havde bedstefar en renser. Det var festligt, når man hørte plejleslagene fra loen. Ofte var der i Stenshede flere i gang med at slå korn på en gang. De stod to og to ved siden af hinanden og svingede plejlerne, der bestod af en håndtags-stang, hvortil slåtræet var fastgjort med lædersnore. Man skulle være dygtig, stærkt og disciplineret for at få dette flere-personers slåsystem til at fungere. Sådant har jeg oplevet det i Stenshede og på andre gårde. Hjemme brugte vi det ikke. Vi havde vindrose, senere petroleumsmotor og selvrensende tærskværk. Bedstefars eneste drivinstrument var hestegangen, en stor bjælke, der var fastgjort til et tandhjulssystem, som formidlede kraftoverførslen til maskinerne i laden. En hest var fastspændt til bjælken i det udendørs apparatur, og den gik rundt og rundt i den såkaldte hestegang. Derved blev det hele holdt i gang og hakkelsesmaskinen m.v. snurrede lystigt i laden. Det var i sandhed een hestekraft, der virkede. Der skulle jo være en person til at styre hesten rundt, og jeg har flere gange været "kusk", når bedstefar skar hakkelse. Sidstnævnte var jo halm skåret i småstykker, og det benyttedes til foder til netop gårdens heste. Så krikken foran hestegangen sled i sandhed for føden. I mit eget hjem brugte vi ikke hakkelse. Vi havde en stålrets-krybbe, hvor igennem hestene fiskede de hele strå til sig og altså selv udgjorde hakkelsesmaskinen.

Leen, som unge i dag vel kun har hørt om fra stavnsbåndsfilmene "Kongen bød", var et meget anvendt høstredskab i min barndom. Ofte gik der seks voksne mænd i en skår efter hinanden og høstede korn. Det har jeg set hjemme i rugmarken, hvor kornet havde lagt sig, og man så ikke kunde anvende slåmaskinen. Det var kun på store gårde, man havde selvbindere, i hvert fald i tredivernes begyndelse. Der var en enkelt traktor i Mygdal, nemlig på Christiansminde, en såkaldt lokomobil, der frembragte en høj og tøffende lyd, som vi kunne høre helt op til Skovsmose i stille sommeraftener, når høsten var i gang.

I Stenshede var der til op i tyverne en speciel vævestue, og mor havde flere solide tæpper, der var vævet i hendes hjem. Det har jeg ikke selv oplevet. Derimod har jeg bivånet, at bedstemor bagte rugbrød i den store stenovn i bryggerset. En hel række brød blev sat ind i ovnen på en gang. De stod på ovnens stenbund, der i forvejen var varmet op. Bagningen foregik altså ved den åbne og glødende ild. De store rugbrød havde en himmelsk smag. Jeg sender dem ofte en tanke i vor komplicerede og faktisk brødflove tid. Bedstemor bryggede også øl. Jeg ved ikke, hvilke procenter det indeholdt, men jeg tror nok, at det var mere end simpel hvidtøl, der kom ud af denne bryggeproces med gæring og hele spektret af andre foranstaltninger. Til sidst kom øllet på flasker, mange gange på patentpropflasker, der var fundet ved stranden under sommerens ture til havet ved Uggerby. Josefine, som vi gerne kaldte hende, lavede også nogle skønne "appetitoste", der blev fordelt mellem hjemmeforbruget og døtrene og sønnens hjem i omegnen. I ostene indgik kærnemælk, men der var mere blandet i. Også kommen. De smagte noget så skønt. De kunne måske minde lidt om "en stiv" Gorgonzola kombineret med hytteost. Der var fest ved aftensbordet, når en ny ost fra arriveret fra Stenshede. Bedstemor kom ofte travende gennem bakkerne op til os. Og så blev hun en hel dag. Hun blev til tider hentet af bedstefar i fjedervognen, eller i stadvognen, hvor flere kunne sidde over for hinanden bag kuskesædet. Bedstefar optrådte under mange køreture i flot hvid jakke og bowler, eller en sort hat, der i hvert fald lignede en bowler. Passagerafdelingen bagtil klarede seks mand. Bedstefar kørte ofte ud med venner og bekendte, og så smeldede pisen lystigt, mens en støvsky stod bagud fra vognen. Hellige stråhat, hvor er det længe siden.

Lige inden den store landbrugskrise slog effektivt igennem havde far sat bygningen af den ny lade, der kom til at koste den for os formidable sum af 3000 kr, i gang, og da gården samtidig var købt til en høj pris under de gode konjunkturer i tyverne med ret store renteudgifter til følge kom de voldsomme prisfald på landbrugsprodukterne til at ramme os specielt hårdt. Der var dage først i trediverne under krisens højdepunkt, at en fallit hængte truende over os. Det var så galt, at far måtte hæve de spinkle summer på 25-30 kr. på sine drenges to sparekassebøger, penge, som var samlet sammen i småsummer a 25 og 50 øre fra gaver, vi drenge havde modtaget fra familie og bekendte på fødselsdage m.v. Krisen begyndte i USA i 1929, men den slog først igennem herhjemme år senere, i hvert fald i landbruget. Det så økonomisk lyst ud, da ladebyggeriet blev besluttet, og den gamle og alt for lille lade var da udtjent. Men pludselig gik bunden ud af bøndernes økonomi. Smør og grisekød kunne næsten ikke afsættes. Det var ikke bedre med oksekødet. Jeg kan huske, at far en dag i 1933 trak den 11 km lange vej til Hjørring med en ko, der skulle sælges. Han fik ti kr for den. Indtægterne slog til som en skrædder i helvede. Ofte kom far grædende hjem fra byen, når han i banken havde overværet, at den ven eller den bekendte havde fået lukket for kreditten. Så var der kun tvangsauktionen tilbage. Vi red altså stormen af. Fra 1935 gik det atter fremad. Og da stod der en ny og smuk lade i gårdens østside. Noget, jeg altid vil huske fra disse kriseår, var en nat ved et-tiden, da jeg stod ud af min seng for at hente et glas vand. Da fandt jeg mor siddende sovende over spisebordet. Hun havde været i gang siden den tidligste morgen, og ved midnatstid havde hun givet sig til at bygge en vindmotor af ståltråd efter en tegning i avisen. Hun havde simpelthen ikke penge til vore julegaver det år. Så ville hun ad denne selvkonstruktionens vej sikre, at der var en pakke under træet til os drenge. Denne gave blev aldrig færdig. I sidste øjeblik skaffedes der vel et par kroner til indkøb af noget andet. Jeg får ofte tårer i øjnene, når jeg tænker på dette. Jeg ved, at Jomfru Marie i dag tager sig af hende. Og det har hun fortjent.

Vi blev politisk radikaliserede i de dage. Far og min onkel Christian sluttede sig til LS og denne landbrugs-fagforening politiske gren, Det frie Folkeparti. Dette blev senere til Bondepartiet. De meldte sig ud igen i 1940, da partiet begyndte at flirte med nazisterne. Men først i trediverne var det blodig alvor. Stauning og hans regering tænkte kun på deres arbejdere. Dem skænkede vi ikke en tanke. Vi havde nok i vort eget. Og Stauning var simpelthen hadet i vore kredse. Jeg kan huske, at vi kradsede øjnene ud på ham, når vi så hans billede i avisen. Der var had til byen den gang, dog ikke til alle. Christmas Møller fra De Konservative havde stor forståelse for landbruget, og derfor var det vel heller ikke så vanskeligt for mor at stemme på hans parti efter befrielsen, da han stod som vor store frihedshelt. Mor var meget nationalt orienteret. Og hun var meget kongetro. Sønderjylland stod hendes hjerte nær. Det havde hun bl.a. fået "oplæring" i hos folketingsmand Sørensen Vanggård, som mor tjente både på Vanggård og senere i Vandstedlund i Sct. Knudsby, hvortil familien Vanggård flyttede, da gården blev solgt. Mor var stuepige begge steder. Vanggård var mere konservativ end Venstre-mand, selv om han i årtier repræsenterede Hjørringkredsens Venstre i Folketinget. Han blev kaldt den sidste stordanser. Han var imod salget af de vestindiske øer til USA, og i 1920 ville han ligesom Christmas Møller have Flensborg med hjem til Danmark. Han ville være gået til Ejderen, hvis det havde været muligt. I alt dette var mor enig med ham. Og hun elskede generalløjtnant Erik With. Han færdedes som ung og smuk kaptajn i Vandstedlund, og ham har mor serveret mange bøffer for. Som bekendt holdt oberst Hackel i "Matador" også meget af Erik With, mens han hadede generalløjtnant Prior. Sidstnævnte havde, mente man, solgt sin sjæl til Stauning-regeringen. Og accepterede et for ringe forsvar.

Ak, de generaler og admiraler. Dem talte vi en del om i mit hjem. Vel ikke mindst foranlediget af, at mit højeste ønske for den voksne tilværelse var at blive søofficer. Jeg var vild med den flotte uniform, præget af romantiske ønsker om at få lov til at danse med smukke damer, mens jeg var iført flådens galla. Og marinen var jeg grebet af i flere henseender. Der var jo oplevelsen med "Rodney" i 1938. Det havde jeg selv set. Og jeg havde oplevet Royal Navys officerer på gaden i Skagen og de engelske matrosers fodboldkamp med lokale sportsfolk på stadion i havnebyen deroppe på Vendsyssels spids. De engelske gæster bragte også nye danse med til bl.a. Århus, da slagskibet senere lå opankret i bugten dernede. Det var Lambeth Walk, som de britiske officerer lærte de danseglade borgerskabsdøtre at kaste sig ud i. I trediverne var nye melodier vestfra en vis tid om at slå igennem herhjemme. Vi kunne langt hurtigere den gang stifte bekendtskab med de tyske slagere og filmmelodier. Mange herhjemme kunne straks efter premieren i tredivernes begyndelse synge med på Lilian Harveys "Det sker kun en gang og aldrig mere" fra "Kongressen danser". Men med "Rodney" kom Lambeth Walk hurtigt til Jylland. Det var den melodi, som fikse engelske filmfolk i 1940 indlagde som underlægningsmusik til Hitler-optrinet ved Frankrigs kapitulation 22. juni, da "føreren" dansede krigsdans rundt på asfalten foran marskal Ferdinand Fochs salonvogn i Compiegne-skoven.

Medvirkende til min interesse for "søens folk", som kong Frederik sagde, var også alt det, som jeg havde læst om søhelten Peter Wessel, Tordenskjold. Hans oplevelser, skildret i flere bøger, blev terpet igennem. Og mor måtte ofte synge den nok så bekendte "Jeg vil sjunge om en helt". Også Willemoes-sangen "Komme hid i piger små" hørte til det faste sangprogram. Men jeg havde ingen eksamenspapirer at lufte, da jeg i 1940 blev færdig med min skolegang, i hvert fald i første omgang. Derfor var jeg altså nedtrykt, da jeg stod ved den frosne roekule hin forårsdag i 1940. Men det gik jo langt bedre, end jeg den gang havde grund til at forvente. Mine krigsstudier bragte mig ind på skrivebanen. Som 13-15-årig "udgav" jeg en række bøger om krigen, skrevet med naiv skoleskrift i stilehæfter og forsynet med mange illustrationer. overført fra tegninger og billeder ved hjælp af kalkerpapir. Jeg var, da jeg kom på Halvorsminde Ungdomsskole i vinteren 41-42, en lille kapacitet på den anden verdenskrigs scener, og jeg skrev på skolen en afhandling om krigens første år. Den fyldte to hele stilehæfter, og jeg var stolt, da vor lærer læste den højt for alle klassens medlemmer. I foråret 1943, da jeg blev ansat som kontormand og volontør på Vendsyssel Venstreblad, fik jeg få uger efter min ansættelse lejlighed til at skrive store artikler om ørkenkrigen og alt det andet krigsskuelte i det bevægede forår og den hede sommer i 1943, da det hele drama kulminerede med forsvarets opløsning og regeringens afgang 29. august. Derom mere et andet sted.

Det afgørende handicap for mig var altså det forhold, at jeg kun havde en treklases skolegang i Søndre Skole. I trediverne var det ikke almindeligt, at landbobørn blev sendt på skole i Hjørring. Det overgik kun proprietær-sønner fra nærliggende Store Kobbersholt, præstens børn, lærerbørn og enkelte andre. Kirstine Møll kom ind på Hjørring private Realskole. Her skulle der betales skolepenge. De var, har jeg senere fået at vide, et ret hårdt indgreb i den beskedne lærerløn, som hendes far havde dog jeg fik på min skole hos den dygtige lærerinde, Johanne Lauridsen, og hos den inspirerende Herman Møll en grundig undervisning i dansk. Og det gav mig et solidt grundlag, da jeg blev journalistelev i Hjørring. Det var i mesterlærers tid, så der blev ikke spurgt efter eksamenspapirer, da jeg skulle ansættes. Jeg begyndte at gå i skole i 1933. Det var det år, da vi fik ged i Skovsmose, da vi byggede lade og da landbrugskrisen for alvor bankede på døren. Jeg var ikke så lidt betænkelig og også noget anspændt i de seneste dage inden min skolestart. Jeg skulle nu indordne mig under pligter og disciplin. Ikke morsomt for en "fribytter".

Jeg kan huske, at jeg havde gult tøj på den dag, da far fulgte mig til skole hin 1. maj 1933. Ofte fik jeg fint gult tøj, der dog ret hurtigt blev tilsmudset. Det flotteste af det hele var min gule matrosdragt. De fleste drenge brugte ellers marineblå sæt. Og det fik jeg da også senere. I indgangen til første-klasse-lokalet blev vi modtaget af strenge, men retfærdige Johanne Lauridsen, der kort efter gik i gang med at lære mig skønskriftens akkuratess og ømhed. Hun blev ved, indtil vi lærte at skrive de klassiske og mest læsevenlige bogstaver. Det var en hjertesag. Også regningen blev sat i højsædet. Bibelhistorien lige fra Adam og Eva og op til slutningen af Det nye Testamente var på det faste program, forbundet med udenadlærte salmer og skriftsteder i Luthers lille Katekismus. Danmarks geografi blev der lagt megen vægt på, og vi skulle kunne alle byers beliggenhed og navne. På samme måde med åerne. Gud nåde og trøste den, der uden tilladelse begyndte at tale om andet end faget i timerne. Der var dog dog stunder forbeholdt samtaler om andre emner, sager, der var oppe i tiden, såsom bygningen af Lillebæltsbroen, kronprinsens vielse til Ingrid i Stockholm m.v. Vel en slags klassens time den gang, forbundet med historiske og geografiske emner i tilknytning til det aktuelle. Jeg måtte således berette om min tur til Lillebæltsbroen. Banden i skolen var en "forbrydelse" på næsten dødsstrafniveau. Og man skulle roligt forlade klasselokalet, når der var frikvarter. Frøkenen stod ved døren, og der vankede en knaldende lussing på kinden, hvis man teede sig for vildt i døren. Lige modsat forholdene i Syvende Regiment i Fredericia i min soldatertid. Da skulle vi helst ud ad døren på een gang med geværer og det hele. Vore kornetter stod og skreg om, at vi bare skulle presse på oppe, i midten og nede i døråbningen. Vildskaben kunne ikke blive god nok. I skolen skulle vi være pænt nyvaskede, og vor lærerinde så faktisk efter, om vi havde rene ører. Udenadlæren var meget vigtig. Den trænede vor hukommelse, sagde de den gang i skolen. Og jeg tror, at det er rigtigt. Kongerækken og meget andet hørte til lærdomme, man skulle kunne på stedet. Og det gjaldt også den lille tabel, men ikke den store.

Der kunne fortælles meget mere, men et sted skal det stoppe. Lad mig dog fastslå, at det var en god skole, der gav grundlæggende lærdom. Men desværre uden de fremmede sprog, som jeg senere kom til at savne meget, specielt de latinske. Tysk og engelsk fik jeg lært mig selv. Ved ganske lidt ekstra skolegang fik jeg suppleret dette sprogkendskab, der først blev godt, da jeg gennem megen energi kastede mig ud i læsningen af tyske og engelske bøger og tidsskrifter. Og alle om emner, der interesserede mig. Der var ingen skønlitteratur imellem. Kun krig og historie. Jeg gad simpelthen ikke læse noget som helst, der ikke straks fængslede mig.

Jeg læste derimod, som jeg tidligere har været inde på, mange romaner og andet, der var skrevet på dansk. De fortællinger inspirerede mig meget i mine daglige lege. Hos lærer Møll fik vi i dagens seneste skoletime, fra kl. 14 til 15, læst op af de den gang meget populære Tarzan-bøger. Og jeg havde den ære at blive kåret til skolens Tarzan. Det måtte jeg jo leve op til hjemme i Skovsmose. Så alleen af løvtræer ved gårdens vestlige vej blev omdannet til en jungle. Reb blev hængt op i træerne på en sådan måde, at jeg ligesom Tarzan kunne springe fra træ til træ, højt oppe under kronerne. Vi havde også palmer. Det var fyrretræer, som vi kappede alle grene af på nær en enkel grenkreds i toppen. Den nydeligste palme opstod derved. Vi holdt meget til i hytteplatforme i bøgetræernes toppe. Om sommeren var løvet så tæt, at man kunne placere sig øverst oppe, blot hvilende på en seng af bøgeløv. Her tog jeg en middagspause. Skolens mange idrætslege med fodboldspil og andre kollektive foreteelser, hvor man skulle indrette sig under fællesskab, passede mig ikke. Til sådanne spil var jeg altid en af de sidste, der udvalgte, når holdene blev sat. Det var jeg i grunden ikke ked af. Det gav mig ikke komplekser. Jeg var altid glad, når en eller anden holdkamp var forbi.

Det var altså de mere individuelt betonedede lege, jeg helst var med i, men jeg må dog indrømme, at jeg gerne førte an hver gang, jeg kunne blive leder af et hold, som selv konstruerede legene, således i tilfældet med den "hær", som jeg tidligere har været inde på. Under borgerkrigen i Spanien fra 1936 til 1939 deltog en række flyvere, der kom fra andre lande, bl.a. Italien. Mussolinis søn Bruno var bl.a. med på Francos side, og han var meget omtalt i vor avis. I skolen legede vi også "luftkampe", og jeg havde den fornemme position som Bruno Mussolini. Under den leg løb jeg rundt med et italiensk flag på armen. Den spanske borgerkrig talte vi ikke så lidt om hjemme og i skolen. Og kommunisterne dernede havde jo voldtageret nonner, skudt præster og brændt kirker af, så vi holdt faktisk med Franco. I den forbindelse var vi i fint selskab. Den danske modstandsbevægelses førende dame, Varinka Wichfeld, der blev sekretær hos faldskærmschefen Fl. B. Muus, og senere blev gift med ham, fortæller i sine erindringer, "Fra solskin til tusmørke", at hun overhovedet ikke kunne forstå, at danskerne var så begejstrede for republikanerne, der havde lavet så mange forbrydelser. Hun havde på nærmeste hold oplevet de mange flygtninge, der kom ud af Spanien og fortalte om grusomhederne. Hun boede i Italien sammen med sin mor og far, og hun kom først til Danmark efter besættelsens begyndelse. Hendes mor var den tapre Monica Wichfeld, der døde i tysk fangenskab kort før befrielsen. Så de to var Hitler-hadere, men de kunne godt alligevel se meget nøgternt på det spanske opgør. Iøvrigt var det godt, at Franco vandt. Med et kommunistisk regime i Spanien ville Hitler-hærene ikke været stoppet ved den spanske grænse efter okkupationen af Frankrig i 1940. Så ville britiske Gibraltar foruden Spanien også være blevet taget af tyskerne, Middelhavet være blevet lukket for englænderne, perspektiverne i alt dette for krigens udfald slet ikke til at overskue.

Jeg lærte ret hurtigt at læse. bl.a. avisen, mange bøger og ugeblade, nemlig "Hjemmet", som vi fik fra Lille Kobbersholt, når de var færdige med læsningen. Vi fik en hel bunke på en gang. Og på aftener, når bladene var modtaget, læste far højt for os. Det var Knold og Tot, Gyldenspjæt og Bob og Frank i Afrika, der så stod på programmet. En af de første bøger, jeg selv stavede mig igennem, var en rigt illustreret sag om barnestjernen Shirley Temple, en bog, som jeg lånte af Kirstine Møll. Hvor er jeg dog ked af, at Kirstine gik så tidligt bort. Hvor ville jeg dog gerne have læst noget af dette op for hende. Heldigvis nåede jeg at præsentere hende for Henriette en sommerdag ude i hendes skønne hjem i Vrå. Kirstine kom ned til os legekammerater næsten hver dag efter skoletid, og hun var fantastisk god til at supplere os drenge i de fantasifulde udfoldelser. Mine læsefærdigheder havde udgangspunkt i "Myrebogen", som vor lærerinde foretrak som første stave-og læsebog. I Nordre Skole i Mygdal havde de som grundbog "Ole Bole ABC", men den anså Johanne Lauridsen ikke for at være lødig nok. Den lignede for meget en tegneserie. Var for kulørt.

Nu har jeg været inde på skole, legekammerater, oplevelser i 20'erne og 30'erne og refleksioner i denne forbindelse. Nu vil jeg fremdrage nogle minder om mine to søskende, der dukkede op i henholdsvis maj 1929 og oktober 1937, altså med et ret stort mellemrum. Derfor blev Herluf en solid legekammerat, men efternøleren Solvejg en lillesøster, der jo ikke på samme måde var med i vor barndoms minder og oplevelser. Hun var faktisk kun to og et halvt år gammel, da hun i sin blå kjole løb mig i møde og ønskede mig til lykke på konfirmationsdagen den 14. april 1940. Senere blev hun en meget habil skiløber, og hun ledsagede mig på manganen et langrend gennem vore bakker og enge. Da var hun frisk, nummer et i skolem og en smuk pige, som vi brødre var stolte af. Desværre blev hun så alvorligt syg i fyrrernes slutning. Det var frygteligt synd for hende. Og hun har desværre ikke fået det oplevelsesrige liv, som er blevet os brødre tildelt. Men hun har tappert båret sin skæbne, og hendes "Velkommen til Vendsyssel" klinger altid i mine ører. Hun kan bla. glæde sig over en køn datter og et kvikt barnebarn.

Tilbage til min kære broder. Det var en meget hård vinter i 1929, og den har jeg stadig minder fra. Tidligere har jeg nævnt den høje snedrive i gården. Den gik op over vindueshøjden, og vi havde kun en meget smal sti langs stuehuset at færdes på, når vi skulle hen til vognskuret og hønsehuset, der næsten var sneet inde. Det var iøvrigt ude i et lokale i tilknytning til vognskuret, at min mor engang fandt mig hængende på et søm. Jeg var kravlet op i tørvæne, og var faldet ned på den anden side, hvor jeg ramte et søm, og det var stærkt nok til at holde mig i hængende stilling halvanden meter over gulvet. Den gang var jeg nok to-tre år. Det var altså et stykke tid før min broders fødsel den 20. maj 1929. Fra disse majdage kan jeg huske, at der kom mange for at besøge mor, der lå i barsels seng. Det var jo i hjemmefødslernes tid. Samme erindring har jeg fra min søsters fødsel. I begge tilfældet var det den skrappe sygeplejerske, frk. Henriksen, der assisterede. Hun var både jordemoder og plejerske. Hun blev på gården i flere dage. Og hun vendte op og ned på mange tilvante forhold. Far satte stor pris på hende. Lydia, der var i konfirmationsalderen, og som var til stede for at hjælpe, blev sat til at vaske mig, og det måtte foregå ude i gården ved en bæk. Bryggersgulvet, der var "nyskuret", måtte ikke blive tilsmudset. Sådan var der så meget, når frk. Henriksen rådede. Det værste var, at jeg ikke kunne fordrage den mad, hun lavede. Mor måtte til tider gribe ind og sørge for, at jeg fik særbetjening. Jeg var ikke glad for at tygge ringene på "det fine brød". De kunne ofte være lidt forbrændte, når "kagerne" fik et par minutter for meget i ovnen, men så skar mor ringene fra. Dem spiste hun selv. Det fandt plejersken helt skørt. Set i nutidens forklarende lys ved jeg ikke rigtigt hvem af de to, der havde ret. Jeg kan også i forbindelse med min broers lilleputtilværelse huske en voldsom snestormsdag i 1930, da Herluf pludselig fik krampe i relation til sine tandsmerter. Mor løb frem og tilbage med ham på skødet, og der lød ve og klageråb i den lavloftede dagligstue, mens fråden sluttede sig om hans mund og snebyggerne helt tildækkede de frosne ruder, så der næsten blev mørke midt på dagen. Far måtte til sidst begive sig gennem snetykningen hen til Møller Madsen, som havde naboskabets eneste telefon, og hvortil mange strømmede, når de skulle forrette et telefonisk ærinde. Far fik ringet til læge Sporon Fiedler i Hjørring. Men han kunne ikke køre ud. Alle veje var snespærrede. Han forklarede lidt om, hvorledes vi skulle behandle drengen. Så Herluf blev helbredt pr. fjernbetjening.

Senere havde min bror og jeg en række gode år. Vi var jo alene på scenen indtil den 1. oktober 1937. Og vi var midtpunkt i familien. Det havde jeg været alene om at være indtil 1929. Jeg kan ikke huske, at jeg på nogen måde blev stillet i skyggen af min lillebror. Derimod erindrer jeg, at han kunne være en gevaldig drillepind. Det var noget, som jeg reagerede på med mit bekendte og ikke særligt kontrollerede temperament. Men det blev ved de mundtlige tilkendegivelser. Vi sloges ikke. "Den åndelige grusomhed" var stedse styrende. Mest ked af det var jeg dog den dag, da daglejerens søn, Niels Møller, der var en vild krabat, ramte min bror i panden med en sten. Jeg tror, at der stadig er et ar efter denne hændelse. Den dag mærkede jeg, hvor meget jeg holdt af min lillebror. Det var ellers ikke følelser af den art, vi til dagligt pralede med. Og had og fjendskab til folk og få kendte vi ikke meget til. Vi kunne dog godt forstå, at den skrækelige ged, far anskaffede sig i 1933, måtte lade livet, for den ville æde alle de spæde skud på mors mange og smukke roser derude i haven mod syd. Det var et infamt indgreb i vor blomsterfyldte tilværelse. Mor elskede blomster, og far nød dem også. Selv har jeg altid holdt af blomster, ikke mindst roserne, som i sin tid var min mors et og alt. Hun kunne i mange minutter stå og betragte en nyudsprunget rose. Jeg kan gøre det samme endnu i dag. Længe leve æstetikken. Den har altid betydet meget for mig. Uden skønhed intet liv. Som Birthe Skovmand sagde til mig; -For dig betyder æstetik næsten alt, værre er det med dine sociale følelser.

Det var altid en oplevelse om foråret, når havens blomster meldte deres ankomst. Når de små og grønne spirer dukkede op af jorden, der så længe havde været knuget i frostens favntag. Mor fulgte deres vækst fra dag til dag, når hun på sin tur om formiddagen inspicerede det ganske haveparti. Også bøgetræerne i lysthus-lunden på kanten af engen mod nord havde hendes bevågenhed, og hun var begejstret den dag, hun kunne plukke de første bøgegrene til udsmykning i dagligstuen. Min søster sprang som nævnt ud den 1. oktober 1937. Det var samtidig med, at oktoberasters og georginer stod i fuld flor i haven. Vi havde i et stykke tid været klar over, at en fødsel stod for døren. Mine kammerater i skolen nævnte det gang på gang over for mig. Det var jeg ikke begejstret for. Jeg syntes, at det var lidt pinligt. Det med graviditet hørte de yngre kvinder til, mente jeg. Mor var 38 år. Det var nu ikke så slemt. Min kone, Vera, var 36 år, da Henriette blev født. Og Henriette var i en lignende alder, da Frederik kom til verden hin 8. januar 1997. Men set med en 12-årigs øjne i 1937 var det en halvpinlig sag, der her var dukket op. Der skete flere begivenheder, der mindede om, at noget var på vej. I sommeren samme år blev der indrettet et flot værelse til to på loftet i stuehusets vestende. Mere blev der ikke sagt om det. Men vi fik klar besked den nat, da søster var på vej. Pludselig blev min bror og jeg revet ud af familiesengene i soveværelset i stueetagen. Jeg sov den gang hos far, Herluf hos mor. Vi kom op på det mørke loft og anbragt i de nye senge, der netop var anskaffet. Mine underbukser er så våde, sagde min bror, da vi lå alene deroppe i værelset. Han havde jo ligget i mors seng, og han havde nok fået et strit af fostervandet, da fødslen gik i gang, og far i hast ilede hen til Møller Madsens for at tilkalde den uundværlige "Frøken Henriksen", der derefter terroriserede vort hus i nogle dage. Men hun var god ved min mor. Den ros skal hun have. Heldigvis for Herluf og mig var dejlige og effektive Lydia, min mors yngste søster, en hel måned i Skovsmose for at hjælpe mor i ugerne efter fødslen. Lydia kunne sætte os drenge på plads, men vi elskede hende. Jeg kan også huske, da hun tjente "hos Helene" i Hjørring, og hun så ofte kom på besøg hos os. Det var vi glade for. Lydia var i høj grad mors pige. I 1915, da hun fødtes, var mor 17 år, og hun tog sig den gang meget kærligt af sin lillesøster. Fra fødselsbegivenhederne i Skovsmose kan jeg bl.a. huske, at min bror og jeg, da vi lige var faldet i søvn på loftværelset, blev vækket af en øredøvende larm ude fra loftet. Det var far, der var i gang med at lede efter den gamle vugge, som ganske havde gemt sig bag alt det, der siden 1930 var blevet stablet op omkring den på loftet. Ingen havde tænkt på at finde den frem før den nat, da den pludselig blev aktuel. En af de store skideballe fik jeg af Lydia den dag i oktober, da Hærens Flyvetropper havde mange af flyene fra Jyske Eskadrille kredsende over egnen, fordi der blev holdt øvelse med den frivillige luftmeldetjeneste. Hver gang, der kom et fly, fortrinsvis sølvskinnende todækkere med den røde cirkel på siden, løb jeg ud, og hver gang skulle jeg passere Lydias nyskurede bryggersgulv, der efterhånden blev præget af mange smudsige fodtrin. Bliv ude eller inde, sagde hun til mig. Og den besked var ikke til at misforstå. Jeg husker også Solvejgs dåbsdag. Da var den ganske familie samlet i Skovsmose. Og vi drenge, specielt vi lidt ældre, der inkluderede Henning og Knud, samledes om eftermiddagen efter kirketiden i vor løvhytte ved vandværket. Den dag blev der i sandhed røget mange bøgebladscigarer. Og dertil et par rigtige, der var fundet i fars fritstående cigarkasse. I den rygeleg var min bror absolut "bestemmelsesmand", en titel, som jeg ellers ofte fik tildelt. Herluf har ivotrigt trofast holdt fast i rygevanerne. Når han senere kom på besøg hos mig i Kolding, så nød han i høj grad de store cigarer, som jeg bragte hjem under mine mange bilture, ikke mindst fra London. Kun min gode ven, Kurt Guldbrandsen, var endnu bedre til at klare supercigarerne, men de fik til sammen udryddet hele mit lager. Og det var jeg glad for. De sammenkomster i vor manddoms dage kan jeg ofte savne i dag.

Der var altså ild på cigarerne. Og røgen stod tæt om hovedet på min bror og mine fætre, når de gik igang med rygetøjet i løvhytten. Det var nemt at skaffe tobakken, for de behøvede jo blot at plukke de visne bøgeblade af løvhyttens fletværk. Den røg interesserede mig altså ikke så meget. Derimod var jeg fyr og flamme, når der var brand på en af egnens gårde. Jeg var ikke ret gammel, da jeg ilede til min første ildløs. Det var da daglejer Johannes Hansens stråttækte hytte gik op i luer. Forinden havde jeg hørt på mors dramatiske barndomsberetning om den gang, da herregården Baggesvogn brændte i tre dage. Nabo til herresædet var proprietærgården Tekleborg, ejet af storbonden Thrane. Den gård hørte vi meget om. Den brændte to gange i min barndomstid. Første gang var i min pureste barndom, da jeg gik med far østud fra vor gamle lade og så det røde ildskær derude i sydøst. Anden gang var jeg blevet mere mobil, bl.a. i kraft af en barnecykel, som Th. Vestergård lavede til mig. Så kunne jeg altså hurtigt komme til brandstedet. Og samtidig besøge onkel Ejnar i Bjørnsbøl, der i vest var nabo til Tekleborg. Thrane blev beskyldt for selv at sætte ild på gården, men det blev da vist aldrig rigtigt bevist, skønt den tids berømteste politimand, Himmelstrup, var sat på sagen og på politistationen i Hjørring gav den landsdelskendte proprietær en hård behandling. Der var også brand hos Hartnak i Mygdals nordre del, og den lørdag eftermiddag, da jeg så røgsøjlen i nordøst, var jeg ved at hjælpe med at få kørerne ind fra engen sammen med Jens Jensen, som jeg senere kom på skole i Hjørring sammen med. Og han blev en kendt lærer i Østvendssyssel. Den dag glemte jeg helt hans tilstedeværelse. Og forøvrigt også kreaturerne. Jeg greb cyklen, og jeg var nået ned til Mygdal kirke, da jeg blev overhalet af Falcks brandbil, der kom fra Astrup, hvor den havde været beskæftiget med at slukke en husbrand, der var udbrudt tidligere på dagen. Falckfolkene havde selv set røgsøjlen og kørte med den som vejviser frem til Hartnaks gård.

Jeg glemmer aldrig den dag, da sognerådsformand P. Thirups gård nedbrændte til grunden. Højgård hed og hedder den. Jeg kom til brandtomten sammen med min fætter Poul Larsen, og den dag tænkte vi i hvert fald ikke på, at Poul senere skulle komme til at eje denne ejendom og gøre den til en af egnens smukkeste, omgivet af et imponerende blomsterhav fra tidligt forår til det sene efterår. På branddagen var der et helt andet emne på tapetet. Rygtet gik, at det var sønnen, der havde sat ild på. Og det af lutter kærestesorg. Tjenestepigen blev uskyldigt mistænkt. Men en ganske ung og frisk kriminalmand fra Himmelstrups afdeling fik skabt klarhed over sagernes sammenhæng og afsløret sønnen som pyromanen. Den kriminalbetjent hed Richter Olesen. Mange år senere, da jeg var journalist på Jydske Tidende i Kolding, blev jeg sendt hen på politigården for at lave en historie på vor ny kriminalkommissær. Det var det unge håb fra Himmelstrup-flokken, der da var avanceret til topposten i Kolding. Da jeg spurgte om hans fortid som kriminalmand kom han med følgende udtalelse: - Min første opgave førte mig i trediveerne til et sogn i Vendsyssel, hvor "en bondekarl havde sat ild på sin fars gård". Jeg var straks med, da jeg hørte den konstatering. Den gæve Richter Olesen var iøvrigt noget af en arrogant herre. Han blev ikke populær hos os Jydske-journalister. Så var hans forgænger, flinke Mainz, rigtignok af en anden støbning. Han stillede trofast på bladet de aftener, vi netop havde tid til at få en god historie i vor Koldinggudgave, som først gik i trykken ud på natten. Når Mainz havde nyt, så glemte han os aldrig. Det hadede de på den anden side af Jernbanegade, hvor Kolding Folkeblad havde til huse. Men vi konservative måtte jo holde sammen mod venstrefolkene. Alt dette kom altså ud af en beretning om min barndoms brandoplevelser. Der er en del flere brande, jeg husker. Det fører for vidt at tage dem alle med her. Dog spændende var vore lynture til de steder, hvor grådige flammer havde været på spil. Som journalist oplevede jeg langt mere af den slags. Min afdelingschef var "tosset med brande" og var ofte med på reportageturene.